

SZABÓ-MORVAI ÁGNES

A SZEGÉNYSÉG FELSZÁMOLÁSA *a 2019. évi közgazdasági Nobel-díjazottak*

A Svéd Nemzeti Bank által 1968-ban alapított közgazdasági Nobel-emlékdíjat 2019-ben a globális szegénység enyhítéséért végzett munkájáért három közgazdász, az indiai Abhijit Banerjee, a francia Esther Duflo és az amerikai Michael Kremer kapta meg.

A globális szegénység még napjainkban is az emberiség egyik legnagyobb problémája. 2005-ben a világon 865 millió ember (a Föld lakosságának 13 százaléka) napi egy dollárnál kevesebb jövedelemből élt, amiből a lakhatáson kívül az összes szükségletüket fedezniük kellett. Indiában ez az összeg tizenöt kisebb banánra vagy másfél kiló rossz minőségű rizsre volt elegendő. (Banerjee–Duflo, 2016) A világon minden harmadik haláleset oka a szegénység, (HDR, 2003; WHO, 1999) az Unicef adatai szerint 2018-ban világszerte minden ötödik 5 éven aluli gyermek szenvedett az alultápláltságtól. Évente 5 millió gyerek hal meg megelőzhető vagy kis költséggel gyógyítható betegségekben. (Unicef, 2019)

A leginkább a fejlődő országokra jellemző extrém mértékű szegénység enyhítése érdekében igen sok szervezet és a fejlett országok kormányai nyújtanak támogatásokat. A fejlesztési segélyek mértéke az 1990-es évek közepére például Fekete-Afrika országaiban elérte a GDP 10%-át. (Carl-Johan–Henrik, 2010) Mindeközben sok vita folyik arról, hogy a fejlesztési alapok, a hatalmas összegben nyújtott segélyek tényleg segítenek-e a szegénység elleni küzdelemben. A fejlesztési alapokhoz létrehozásukkor hatalmas reményeket fűztek, és elképesztően sok pénzt fordítottak fejlesztési projektek megvalósítására. Ugyanakkor idővel egyértelművé vált, hogy a segélyek sokszor inkább rontanak a helyzeten, növelik a korrupciót, a kiszolgáltatottságot vagy épp ártnak a helyi gazdaságnak. Emiatt nem mindegy, hogy pontosan hogyan és mire költik a fejlesztési pénzeket.

A szegénység felszámolása újra és újra visszatérő téma a közgazdasági Nobel-díjazottak kutatásaiban. A Nobel Bizottság 1996-ban **Amartya Sen**-nek a jóléti közgazdaságtan területén nyújtott teljesítményét ismerte el, azon belül például a jólét és a szegénység mérésének tökéletesítését. 2015-ben **Angus Deaton** kapott Nobel-díjat a fejlesztés közgazdaságtana terén elért eredményeiért. Deaton kutatásainak fókuszában az emberek fogyasztási döntései, a jólét mérése, különösképpen a szegények jólétének mérése állt. A téma fontosságát mutatja, hogy 2019-ben ismét e téma kutatói érdemelték ki a kitüntetést.

Michael Kremer, Abhijit Banerjee és Esther Duflo (pl. Baird et al, 2016; Banerjee et al, 2018, 2019) kísérleteikkel nagymértékben hozzájárultak a szegénység ellen folytatott küzdelemhez. A közgazdaságtan elméleti eredményei iránymutatást adnak a szakpolitikának, hogy mely területen (pl. oktatás, csecsemőhalandóság stb.) kellene beavatkozni, azonban az elmélet nem ad iránymutatást arra, hogy pontosan hogyan is kellene. Az idei díjazottak kísérletek segítségével igen nagy pontossággal meg tudták mérni, hogy egy adott régióban milyen beavatkozás hozná a legnagyobb eredményt. A fejlesztéspolitika nagy kérdéseit kisebb, jobban megfogható, precízebb kérdésekre bontották. Például olyan kérdésekre keresték a válaszokat, mint hogy mely beavatkozások növelhetnék leginkább az iskolai eredményeket Nyugat-Kenyában, hogyan lehet növelni a gyermekek védőoltásokkal való átoltottságát Indiában, vagy hogy a segélyszervezetek

Kenyában teljes áron, diszkont áron, vagy ingyen adjanak szűnyoghálót az embereknek a maláriát terjesztő szűnyogok ellen.

Ezeket a kérdéseket az érintettek körében végzett véletlenített kontrollált kísérletekkel (randomized controlled trials) válaszolták meg. Az eredetileg az orvostudományban alkalmazott kísérletek lényege, hogy az embereket véletlenszerűen kezelt és kontroll csoportra osztják, majd megfigyelik, hogy a kezelt csoporton végrehajtott beavatkozás milyen eltéréseket eredményez a két csoport között. A véletlenszerű csoportbeosztásnak köszönhetően kiküszöbölhetőek a hagyományos társadalomtudományi elemzések hátrányai. A nem véletlenített kezelések hatásainak mérésekor igen gyakran szelekciós problémába ütközik a kutató. Ha például azt szeretnénk vizsgálni, hogy az átképzéseknek milyen hatása van a későbbi foglalkoztatási valószínűsége, akkor a kezelt (képzésben részesült) és a kontroll (nem részesült) csoport későbbi foglalkoztatását kell összevetnünk. Azonban a képzésre jelentkezők a gyakorlatban sokszor másféle emberek, mint a nem jelentkezők: lehet, hogy nagyobb valószínűséggel fiatalabbak, jobban motiváltak vagy épp ügyesebbek.

Ezek a tulajdonságok nem csupán a képzésre jelentkezés valószínűségét növelik, hanem közvetlenül a foglalkoztatási valószínűséget is. Emiatt a két csoport összehasonlításával valószínűleg felülbecsülnénk a képzés hatását. A véletlenített kontrollált kísérletek nagy előnye, hogy két nagyon hasonló összetételű csoportot hasonlít össze úgy, hogy csupán a kezelésben van különbség a csoportok között. Így a két csoport kezelés utáni helyzetét összehasonlítva valóban a kezelés hatását kapjuk meg.

Az egyik kutatásban Banerjee és munkatársai (2010) azt vizsgálták, hogy az indiai Udaipur tartományban hogyan lehetne növelni azon gyermekek arányát, akik megkapták a kötelező védőoltásokat. Annak ellenére, hogy a tartományban a védőoltások ingyenesen elérhetőek, ez az arány a kutatás kezdetekor csupán 1% volt. Az alacsony átoltottsági arány oka valószínűleg nem csupán a szülői tájékozatlanság, hanem az oltások beadásának halogatása is szerepet játszhat.

A kísérlet során a régióban kezelt és kontroll településeket jelöltek ki véletlenszerűen. A kontroll településeken semmilyen beavatkozást nem végeztek, az itt élők számára hosszú sétával elérhető, bizonytalan időben nyitva tartó oltóállomások álltak rendelkezésre. A kezelt településeken élők számára megkönnyítették az oltóállomás elérését, minden hónap adott napján 11 és 2 óra között nyitva tartó mobil oltóállomás állt a helyiek rendelkezésére. A kezelt települések egy részében minden védőoltás beadásakor egy kiló lencsét kaptak a szülők, illetve egy kis értékű fém étkészletet, amikor a gyermek minden kötelező védőoltását megkapta. A kísérlet végén azt találták, hogy a kontroll települések esetében tapasztalt növekedéshez képest a kezelt települések átoltottsági aránya 2,7-szer gyorsabban nőtt, illetve 6,2-szer gyorsabban ott, ahol a szülők lencsét és étkészletet is kaptak. Ez utóbbi településeken a kísérlet végére a kezdeti 1%-os átoltottsági arány átlagosan 38%-os volt az 1-3 éves gyermekek körében.

Mit mond a szakpolitikusok számára ez a kísérlet? Hogy a lencse csodafegyver? Hogy mindenhol a világon mobil oltóállomásokat kellene alkalmazni? Nem ez a fő üzenet. A kísérletek eredményei valószínűleg nem terjeszthetők ki szabadon más országokra és problémákra. Ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy a fejlesztési pénzeket el lehet okosan vagy kevésbé okosan költeni. Az ördög a részletekben rejlik, és sok esetben nem lehet megmondani, hogy mi fog jobban beválni. A kísérletek eredménye arra hívja fel a figyelmet, hogy a fejlesztési programok támaszkodjanak a tudományos eredményekre, ezáltal elképesztő mértékben megnövelhető a fejlesztési költségek hatékonysága. Az említett kísérletben egy apró, olcsón megvalósítható ötlet hozzáadása megkétszerezte a program hatását.

Az idei közgazdasági Nobel-díj döntést számos kritika övezte. 2018-ban 15 vezető fejlődés-gazdaságtani szakember, köztük a Nobel-díjas Joseph Stiglitz nyílt levélben (Guardian, 2018) mutatott rá arra, hogy a randomizált kísérleti módszertan és a viselkedési közgazdaságtan konstrukciójánál fogva figyelmen kívül hagyja a teljes képet. Mivel az elmúlt években az idei Nobel-díjazottak által képviselt kísérleti, cselekvési közgazdaságtan került fókuszba, ezért elvonta a figyelmet az olyan nagyobb, strukturális gazdasági átalakítások szükségességéről, a rendszerszintű problémákról, mint a politikai gondolkodás alakítása, a kereskedelempolitika, vagy a költségvetési újraelosztás reformja. Az IDS (Institute of Development Studies) honlapján megjelent véleménycikk szerzői (Mader et al, 2019) szerint ahhoz képest, hogy a kísérletek mennyire költségesek, a kapcsolódó beavatkozások túlzottan kisléptékűek, leegyszerűsítőek, paternalisztikusak és könnyen áldozathibáztatásba csúszhatnak át.

A cselekvési közgazdaságtan (amelynek keretei között Banerjee és munkatársai gondolkodnak) a szegénységet az egyén helytelen döntéseivel magyarázza ahelyett, hogy a rendszerszintű gazdasági és politikai igazságtalanságokban keresné a problémák gyökerét. Volt olyan kritikus (Reddy, 2012), aki szerint a Nobel-díjasok sikere nem kis részben annak köszönhető, hogy megnyugvást ad a városi elit számára azzal kapcsolatban, hogy ha elég jól megismerjük a kísérletekkel a szegénység okait, akkor meg is tudjuk azt szüntetni. Ez a gondolat egyben könnyen felmentést ad az alól, hogy fájdalmas reformokat kelljen végrehajtani a nagy politikai és gazdasági rendszereken.

Valóban fontos lenne, hogy a fejlesztéspolitikai beavatkozások között megőrizték a fontosságuknak megfelelő súlyt a rendszerszintű reformok. Ugyanakkor Kremerék elvitathatatlan érdeme, hogy ráirányítják a figyelmet a tudomány és evidencia alapú szakpolitika-alkotás és beavatkozás tervezés fontosságára. A szegénység felszámolásához nem elég csupán elkölteni a fejlesztési pénzeket, de szükség van rá, hogy a kormányok tudják: mi működik és mi nem.

A Nobel-díj weboldalán további információk érhetőek el:

<https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2019/press-release/>

Irodalomjegyzék:

Baird, S. – Hicks, J. H. – Kremer, M. – Miguel, E. (2016): Worms at Work: Long-Run Impacts of a Child Health investment. *Quarterly Journal of Economics*, 131(4), pp. 1637–1680.

Banerjee, A. – Barnhardt, S. – Duflo, E. (2018): Can iron-fortified salt control anemia? Evidence from two experiments in rural Bihar. *Journal of Development Economics*, 133, pp. 127–146.
<https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.letöltés:2017.12.04>.

Banerjee, A. – Duflo, E. (2016): A szegények gazdálkodása. Balassi Kiadó.
http://www.balassikiado.hu/product.php?id_product=1148

Banerjee, A. – Hanna, R. – Kyle, J. – Olken, B. A. – Sumarto, S. (2019): Private Outsourcing and Competition: Subsidized Food Distribution in Indonesia. *Journal of Political Economy*, 127(1), pp. 101–137. <https://doi.org/10.1086/700734>

Banerjee, A. V. – Duflo, E. – Glennerster, R. – Kothari, D. (2010): Improving immunisation coverage in rural India: Clustered randomised controlled evaluation of immunisation campaigns with and without incentives. *BMJ*, 340. <https://doi.org/10.1136/bmj.c2220>

Carl-Johan, D. – Henrik, H. (2010): Evaluating Aid Effectiveness in the Aggregate: A critical assessment of the evidence [MPRA Paper]. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/23026/>

Fukuda-Parr, S. (2003): Human Development Report 2003. Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty. Oxford University Press. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2003>

Guardian, S. (2018): Buzzwords and tortuous impact studies won't fix a broken aid system | 15 leading economists. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development/2018/jul/16/buzzwords-crazes-broken-aid-system-poverty>

- Mader, P. – Duvendack, M. – Jolly, R. – Morvant-Roux, S. (2019): 2019 Nobel* prize reveals the poverty of economics. <https://www.ids.ac.uk/opinions/2019-nobel-prize-reveals-the-poverty-of-economics/>
- Reddy, S. G. (2012): Randomise This! On Poor Economics. *Review of Agrarian Studies*, 2(2).
- UNICEF (2019): Joint child malnutrition estimates: Levels and trends in child malnutrition. <https://www.unicef.org/reports/joint-child-malnutrition-estimates-levels-and-trends-child-malnutrition-2019>
- WHO (1999): The world health report 1999 – Making a difference. <https://www.who.int/whr/1999/en/>